

Марія Рогожа
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЕТИКА ТА ЇЇ ПРЕДМЕТ У ПРАКСЕОЛОГІЧНИХ ВИМІРАХ

Дві з половиною тисячі років існування науки етики засвідчили неминущість її проблемного поля, окресленого у завданнях та місії Аристотелем. Етика виникла як вчення про чесноти, якості, необхідні людині для життя в державі (тобто у просторі громадянського життя). У контексті цього питання потрібно розглянути декілька тез.

По-перше, суб'єктом етики є громадянин, якого Аристотель і називає людиною, протиставляючи цього суб'єкта ремісникам: «А чи можливо, щоб у тесляра і шевця було певне призначення і заняття (*praxis* – М.Р.), а у людини не було б жодного і щоб вона за природою була ледарем?» [3, с. 63–64]. Далі Аристотель говорить, що призначенням і заняттям (*praxis*) людини є діяльність відповідно до чесноти у державних справах, тобто у публічному просторі, в який особа виходила з

тіні життя домогосподарства [2]. Тут відривається широке поле для міркувань, чому Аристотель в своїй етиці не згадує Гіпократа та його клятву, яку вважають першим кодексом етичної поведінки лікаря, і відповідно відмовляє останній в розгляді в контексті етичної теорії.

При цьому, наявність публічного простору, на чому наполягала Г. Арндт, не усуває того факту, що, по-друге, етика Аристотеля не артикулює проблему взаємовідносин людини-дієвця з іншими. Взагалі, інші як такі не експлікуються, однак вони передбачаються, оскільки дієвець-громадянин у своїй діяльності потребує інших, щоб практикувати чесноти в орієнтації на вище благо [1].

По-третє, етика як наука спрямована не на пізнання, а на вчинки [3, с.56]. Цей момент стає родовою ознакою етики, попри той факт, що після Стагірита філософи опікувалися не стільки запровадженням етики у практику, скільки проясненням предмету науки.

Е. Макінтайр вважає, що узасаднення предмету етики як незалежного раціонального обґрунтування

моралі поза теологією, юриспруденцією й естетикою відбулося у XVIII ст. [6, с. 62]. Отже, кристалізація предмету відбувалася понад дві тисячі років.

Феномен моралі – продукт цивілізації на пізніх етапах її розвитку. Йдеться у першу чергу про філософське осмислення предмету, але водночас й практичні експлікації смислів. Ця тенденція увиразнюється у царині прикладної етики.

Прикладну етику називають новим етапом розвитку етики, оскільки в ній «теорія моралі прямо зчіплюється з моральною практикою суспільства» [4, с. 389]. Вона з'являється як відповідь на запит на ціннісно навантажене вирішення проблем у публічному просторі, в якому на сучасному етапі соціокультурного процесу переважне місце займають професійні і організаційні структури. Прикладна етика розвивається у формі розробок етичної експертизи, консультування [8].

Специфіка прикладної етики взагалі та її професійних і організаційних (корпоративних) експлікацій, зокрема, полягає у нерозривному зв'язку

теорії і практики. Вона не має самоцінної теорії, навпаки – черпає теоретичні розробки з філософської етики, а також активно – з економіки, соціології, психології та інших наук задля впровадження у практику ефективних інструментів ціннісно-нормативної регуляції в межах певного сегменту публічного простору (професій і організацій). Тому і йдеться про *прикладання* теорії до вирішення практичних проблем.

Відповідно до цього, потерпає змін і предмет. Оскільки форми/ інструменти прикладної етики передбачають наукове цілеспрямоване перетворення проблемної сфери, то не залишається в останній місця, не охопленого інструментами етичної регуляції. Виразним прикладом може тут бути біоетика, яка регулює галузь біомедицини у всіх ціннісно навантажених проблемних питаннях. Тому базове визначення прикладної етики як «галузі знання і практики» [4, с. 388] набуває змістовного наповнення, сутнісну специфіку якого можна побачити у порівнянні з традиційною етикою. Традиційно етика, постулюючи

свою практичну спрямованість, свої точки росту мала у пізнавальній / теоретичній площині. На рівні прикладної етики ми бачимо, що вона сама входить у галузь практики через задіяння своїх *поза-етичних* інструментів [7, с. 116].

Принагідно можна вказати, що у світлі цього теоретично занадто обтяжливим є розрізнення *загальнолюдської моралі* і *професійної моралі* [див., напр. 5]. Але доречними є терміни *професійна етика*, *корпоративна етика* з повсякденного слововжитку щодо власне систем ціннісно-нормативного забезпечення професійної чи організаційної діяльності. Тут наука змикається з практикою, коригованою етичними (науковими) інструментами. Йдеться про те, що коли ви ведемо мову про етику бізнесу, етику юриста, біоетику, різного роду корпоративні етики, ми маємо на увазі перед усім не відповідні наукові дисципліни, а системи цінностей та інструменти їх забезпечення в межах публічного простору.

Такі розмисли суголосою методологічним проблемам етики, розроблюваним свого часу

представниками Львівсько-Варшавської школи, й зокрема Т. Котарбінським, який в середині ХХ ст. міркував про праксеологію [9].

Література

1. Апресян Р. Г. Проблема Другого в філософії Аристотеля. *Етическая мысль*, вып. 14, 2014, с. 65–85.
2. Арендт Г. Становище людини / пер. М. Зубрицької. Львів, Літопис, 254 с.
3. Аристотель. Никомахова этика / пер. Н. Брагинской // Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т.4. Москва, Мысль, 1983, с. 53–293.
4. Гусейнов А. А. Прикладная этика // *Этика: Энциклопедический словарь* / под ред. Р. Г. Апресяна и А. А. Гусейнова. Москва, Гардарики, 2001, с. 388–389.
5. Капто А. С. Профессиональная этика. Москва – Ростов-на-Дону, Изд-во СКАГС, 2006, 799 с.
6. Макінтайр Е. Після чесноти: Дослідження з теорії моралі/ пер. за заг. ред. В. А. Малахова. Київ, Дух і літера, 2001, 436 с.
7. Рогожа М. М. Прикладная этика на постсоветском пространстве: подходы и парадигмы // *Соціальна етика: теоретичні і прикладні проблеми: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 травня 2009 р.)*. Київ, ВПЦ «Київський університет», 2010, с. 114–123.
8. Рогожа М. М. Прикладні і професійні етики: термінологічна довільність в контексті дискусій про їх природу // *Дні науки філософського факультету – 2017: Матеріали доповідей та виступів (Київ, 25–26*

квітня 2017 р.). Київ, ВПЦ «Київський університет», 2017, с. 88–90.

9. Kotarbinski T. *Praxiology. An introduction to the sciences of efficient action*/ tr. by O. Wojtasiewicz. New York, Pergamon Press, 1965, 219 p.